

Karel Jaromír Erben: Kytice z pověstí národních – Rozbor díla

Jakub Rádl

Výňatek

Zlatý kolovrat

I

Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede z lesa pán,
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
jede sám a sám.

historismus
zvolání, epizeuxis
epiteta, eufonie(e,o)
epizeuxis

A před chalupou s koně hop
a na chalupu: klop, klop, klop!
„Hola hej! otevřte mi dvěře,
zbloudil jsem při lovení zvěře,
dejte vody pít!“

epizeuxis, onomatopoeie
zvolání

Vyšla dívčina jako květ,
neviděl také krásy svět;
přinesla vody ze studnice,
stydlivě sedla u přeslice,
předla, předla len.

přirovnání

Pán stojí, nevěda, co chtěl,
své velké žízně zapomněl;
diví se tenké, rovné niti,
nemůže očí odvrátiti
z pěkné přadleny.

archaický přechodník
archaismus(zapomenul + 3.p.)

„Svobodna-li jest ruka tvá,
ty musíš býti žena má!“
dívčinu k boku svému vine -
„Ach pane, nemám vůle jiné,
než jak máti chce.“

„A kde je, děvče, máti tvá?
Nikohoť nevidím tu já.“ -
„Ach pane, má nevlastní máti
zejtra se s dcerou domů vrátí,
vyšly do města.“

II

Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede zase pán;
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
přímo k chaloupce.

A před chalupou s koně hop
a na chalupu: klop, klop, klop!
„Hola! otevřte, milí lidi,

epizeuxis, onomatopoeie

ať oči moje brzo vidí
potěšení mé!“

Vyšla babice, kůže a kost:
„Hoj, co nám nese vzácný host?“
„Nesu ti, nesu v domě změnu,
chci tvoji dceru za svou ženu,
tu tvou nevlastní.“

Tématická stránka díla

- **literární druh a žánr:** lyricko-epický, sbírka především balad, pohádka (Zlatý kolovrat), legenda (Záhořovo lože), pověst (věštkyně)
  - balada (většina díla, typická Polednice, Vodník, ...) – lyricko-epická báseň, s pochmurným dějem a většinou tragickým koncem
  - pohádka (Zlatý kolovrat) – nadpřirozené jevy, živá voda, mrtvá voda, macecha + vlastní a nevlastní dcera, dobrý konec
  - pověst – pojednávají o historii (Věštkyně)
  - legenda – popisují život, mučení a smrt světců (Záhořovo lože)
- **téma a motiv:**
  - **hlavní téma:**
    - lidé poruší pravidla, morální zásady, jsou příliš chamtiví, nevěří v boha což se jim později vymstí a skončí špatně. Kladné postavy jsou naopak nakonec zachráněny
    - v úvodní a závěrečné básni se silně projevuje **vlastenectví**
    - častým tématem je **mateřská láska**, vztah matky a dítěte, ve *Vodníkovy* zdvojené (láska matky k dceři a zároveň dcery k jejímu dítěti, v protikladu), v *Dceřině kletbě* dcera proklíná svou matku, že ji nezastavila ve vztahu, v *Polednici* dítě matka k sobě tiskne tak moc, až ho udusí
  - **další motivy v díle:**
    - projevují se prvky **ústní lidové slovesnosti** – polednice, vodník, oživlí mrtví
    - motiv **viny a trestu** - i za malou chybu je člověk nelítostně a nepoměrně potrestán
    - **pokání** – uvědomí si hříšník své chyby, je mu odpuštěno a Bůh ho ochrání od neštěstí
    - **hororové motivy**
    - prolínání křesťanství a pohanství
- **časoprostor:**
  - neurčitá doba, pravděpodobně doba, kdy bylo dílo psáno
  - neurčité venkovské prostředí (rybník, les, ...)
  - neurčitost časoprostoru je dána stále přepracovávanou a oživovanou ústní lidovou slovesností
- **zasazení výňatku do kontextu díla:**
  - **časoprostor:** počátek básně *Zlatý kolovrat*
  - **obsah:** Láska na první pohled – princ se zamiluje do dívky, kterou potká v lese
- **kompoziční výstavba**
  - dělení díla
    - jednotlivé básně mají stejné téma symetricky podle středu díla (1. a 12., 2. a 11., ...)
    - kytice a věštkyně jsou vlastenecké
    - Zlatý kolovrat a Záhořovo lože mají dobrý konec
  - kompozice úryvku
    - pět částí, každá dělena na sloky
    - kompozice chronologická
    - mnoho paralelismů, opakování a gradace
    - častý motiv tří, trojího opakování

Kompozice, postavy

Zlatý kolovrat

- vypravěč / lyrický subjekt: vnější, nezúčastněný vypravěč, er forma
- vyprávěcí způsoby: důrazné dialogy, také popisy
- typy promluv: přímá řeč
- **veršová výstavba:**
  - verš vázaný – 8, 8, 9, 9, 5 slabik
  - stopa – střídá se trochej a jamb

Postavy

- hlavní postavou je většinou dívka provázaná s matkou/dítětem mateřskou láskou
  - postavy se proviní a jsou za to neúměrně potrestány
- nadpřirozené postavy – polednice, vodník, mrtvý ze *Svatební košile*
- Zlatý kolovrat
  - pán – dobrý král, zamiluje se do dívky

Jednotlivé skladby

- Kytice –
- Poklad –
- Svatební košile –
- Polednice –
- Zlatý kolovrat –
- Štědrý den –
- Holoubek –
- Záhořovo lože –
- Vodník –
- Vrba –
- Lilie (zařazena až později) –
- Svatební košile –
- Věstkyně –

Jazykové prostředky ve výňatku

- jednoduchý jazyk, nevyskytuje se mnoho archaismů ani inverzí, vyskytují se venkovské výrazy

Literárně historický kontext

- Karel Jaromír Erben ()
  - romantismus
  - sbíral lidové slovesnosti
- další autoři
  - Karel Hynek Mácha (Rozervanec, Obrazy ze života mého, Kat - Křivoklad)
- Karel Hynek Mácha (1810–1836) byl českým autorem 3. fáze českého národního obrození
- inspirován zahraničními autory (Shakespeare, Goethe, ...) byl typickým představitelem světového romantismu, za své doby ale nepochopen
- psal především prózu (povídky, romány, obrazy), také poezii (Máj)
- inspirován krajinou
- většina jeho děl byla vydána až po jeho smrti ve 26 letech na zápal plic
- další díla:
  - Kat: Křivoklad
  - Obrazy ze života mého
  - Poutí krkonošská
  - Cikáni

Zdroje

- [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kytice_\(sb%C3%ADrka\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kytice_(sb%C3%ADrka))
- Karel Jaromír Erben: Kytice (<https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/42/kytice.pdf>)
- poznámky z hodin